

Prof. Mgr. et Mgr. Andrej Démuth, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave

Centrum kognitívnych štúdií

Katedra teórie a filozofie práva

Právnická fakulta

Šafárikovo námestie 6, P.O.BOX 313, 810 00 Bratislava 1

+421 2 9012 2032 | andrej.demuth@uniba.sk

[web](#) · [fb](#) · [ig](#) · [li](#) · [yt](#) · [tw](#)

Stanovisko k habilitačnému konaniu Dr. habil. Jindřicha Karáska, Dr. v odbore Filozofia

Habilitačná práca Dr. habil. Jindřicha Karáska, Dr. *Schellingova metafyzika prírody* tematizuje pozoruhodnú a v našom kontexte nie často pertraktovanú oblasť Naturphilosophie jedného z najpozoruhodnejších, no zároveň aj najmenej doceňovaných filozofov nemeckej klasickej filozofie. Friedrich Wilhelm Joseph Schelling patrí medzi piliere nemeckého idealizmu, avšak jeho dielo akoby zostávalo v tieni Kantovej či Hegelovej filozofie, ktoré vnímame ako základy či skôr korunu tohto druhu filozofie. Navyše, idealistická filozofia akoby nie je primárne spätá práve s výkladom prírody a svoje vrcholné výkony dosahuje v iných oblastiach než v opise štruktúry prírody a prírodného diania. Napokon i Schelling sám býva neraz spájaný skôr s jeho filozofiou identity a filozofiou umenia ako vrcholu filozofického bádania, hoci Naturfilozofia ho preslávila, ale skôr ako jeho východisko, než ako záver filozofovania. Preto možno len oceniť, že Dr. habil. Jindřich Karásek, Dr. si vybral za tému svojho bádania práve Schellingovu metafyziku prírody a neurobil tak prvýkrát. Už predtým sa venoval téme tejto téme, čo dokazujú jeho publikácie: KARÁSEK, Jindřich, 2016. Duch a organismus : Schellingovy teze k pojmu ducha v Pojednání k výkladu idealismu vědosloví z let 1796-1797. *Reflexe.* (51), 3–24; KARÁSEK, Jindřich, 2014. Příroda, svoboda, společnost. Herder, Schelling a Bergson k problému přírodní evoluce. *Reflexe.* (47), 31–61, čiastočne v KARÁSEK, Jindřich, Konrad CRAMER a Jürgen STOLZENBERG, 2013. Duch a matérie : Dialog. *Reflexe.* 2013(44), 127–139, no najmä v predkladanej práci KARÁSEK, Jindřich, 2017. *Schellingova metafyzika přírody*, ktorá vyšla aj knižne vo vydavateľstve Pavel Mervart v Červenom Kostelci. Karáskove úvahy o Schellingovej Naturphilosophie teda nie sú vystrelené akoby z pištole, parafrázujúc obľúbený bonmot týkajúci sa Schellingovho absolútna, ale nadväzujú na jeho predošlé početné úvahy najmä o evolúcii ducha a sebareflexii vedomia v prírode. Autor sa pritom snaží ukázať, že Schellingovo zmýšľanie o duchu v prírode je logicky nevyhnutným dôsledkom jeho filozofovania už od dôb fichteovskej ladenej Ich-philosophie.

A práve tu možno sledovať možno prvý problematickejší moment, inak nepochybne fundovaného a presvedčivého písania doktora Jindřicha Karáska. Väčšina klasickej interpretácií vníma Schellinga ako pomerne skoro geniálneho mysliteľa či ako inšpiratívneho Protea (napr. Bowie 2020), než ako autora nejakého jednotného a logicky konzistentného systému. Často sa spomína, že Schellingova filozofia je plná (ak nie priamo prekotných) zmien, tak aspoň odlišných štádií od fichteovskej Ich-Philosophie, cez obdobie Naturfilozofie, po zmierujúce obdobie filozofie identity (*Systém transcendentálneho idealizmu*), prípadne neskoršie obdobie filozofie umenia až po jeho teozofické obdobie. Jindřich Karásek sa pokúša predstaviť Schellinga viac-menej v jednotnom obraze, nesledujúc zmeny jeho postojov, lež skôr upriamujúc pozornosť na jednotiacu hlavnú líniu myslenia. To je však trochu zvädzajúce. Vieme, že počiatočné filozofické pozície Schellinga boli fichteovské. Podobne, ako všetci ostatní súveki myslitelia, sa i on pokúšal o prekonanie veci osebe a odpoveď na kantovskú otázku, ako je možné, že formy nášho nazerania a myslenia sa skutočne hodia (passen) na prírodu a tá sa javí tak, akoby sa týmito formami a zákonitostami riadila. Schellingova odpoveď je nepochybne dôvtipná, keď upozorňuje, že to nie človek predpisuje prírode zákony, lež príroda sa prostredníctvom človeka spoznáva a objavuje svoje vlastné, teda prírodné zákonitosti. Objasnenie tohto skoku zo subjektu k objektu a späť zostáva trochu nejasné. Karásek naznačuje epistemické i metafyzické dôvody riešenia. Epistemické spočívajú v tom, že ak existuje jav, musí existovať to, čo ho spôsobuje (objekty – veci osebe). Nazeranie je pre Kanta možné len vtedy, ak existuje objekt, ten je nám daný vo forme javenia a my disponujeme receptivitou, ktorou jeho javenie uchopujeme. Problémom je však to, že naše formy nazerania nemusia uchopovať veci také aké sú (teoretický rozdiel medzi noumenonom a fenoménom môže byť aj prázdna množina) a istotne ich neuchopujú v takej istej forme ako iné živočíšne druhy. Odkiaľ potom vieme či a aké sú veci osebe (nie sú všetko len javy konštruované tým-ktorým kognitívnym aparátom?), respektíve, že príroda spoznáva svoje skutočné formy práve prostredníctvom nás a nie napríklad prostredníctvom chobotníc či iných druhov? Schellingovský antropocentrizmus je teda obdobou hegelovského optimizmu, že práve v jeho filozofii dochádza k dovŕšeniu poznania.

Druhým problémom nazerania je jeho intelektualizácia. Je zrejme, že kantovské nazeranie je späté so zmyslami a receptivitou. Karásek interpretuje Schellingovo intelektuálne-intuitívne nazeranie ako „*scientia intuitiva*, umožňujúci uchopovať bezprostredne „srdce“ vecí“ (s. 24). Odhliadnuc od toho, či sú názor a intuícia naozaj bezprostredným poznaním, otáznym je aj ich pravdivosť. A to, či už ide o prípadné intuície Absolútna o sebe samom, alebo osobitne pokiaľ ide o Schellingove intuície dotýkajúce sa Absolútna.

Schelling sa vo svojich spisoch o Bohu ako prírode často odkazuje na Giordana Bruna (*Bruno oder über das göttliche und natürliche Prinzip der Dinge* publikovaný iba rok po *Über den wahren Begriff der Naturphilosophie und die richtige Art, ihre Probleme zu lösen*, 1801), Spinozu, ale aj na Kanta. Karásek však brunovské inšpirácie veľmi nesleduje (5 zmienok, len jedna v texte, ostatné pod čiarou). Nesleduje ani obojstranné inšpirácie, ktoré pochádzajú z jeho stretnutia s Franzom Xaverom von Baaderom. Rovnako v texte nenájdeme ani odkazy na slávnu polemiku medzi Schellingom a Jacobim (ktorého verzia Spinozu bola pre Nemcov referenčná) vo veci interpretácie Spinozu (najmä v otázke slobody vôle). Rešpektujem právo autora voliť si témy, o ktorých bude písať a uvažovať, ako aj jeho autorskú licenciu, avšak pre komplexnosť otázky i pre zaujímavosť témy pre prípadnú rozpravu na obhajobe by som bol rád, ak by aspoň jedna z uvedených oblastí zarezonovala aj v diskusii pri obhajobe.

Predkladaný text jasne dokumentuje výbornú oboznámenosť autora so Schellingovými textami, dobovou korešpondenciou a sekundárnou literatúrou k téme, ako aj jeho obdivuhodný prehľad v dejinách najmä nemeckej klasickej filozofie. Na viacerých miestach možno dokonca pocítiť nielen brilantnú hermeneutiku v zmysle výkladu Schellingových myšlienok a dokonca intencií, ale aj postavenie sa do pozície Schellingovho obhajcu voči historicky známym či prípadným námietkám, ktoré by sa voči Schellingovi mohli objavovať. Postavenie obhajcu však niekedy môže spôsobiť pohltenie javu jeho výkladom či skôr rozplynutie sa postojov interpretátora v interpretovanom. Preto mi nedá nespýtať sa na autorov postoj k Schellingovým záverom, pokiaľ autor na jednom mieste až kantovsky tvrdí, že: „Nejvyšší účelnosť se tedy jeví tam, kde nejsme schopni odhalit pojem účelu jako objektivní určení toho, co se jako účelné jeví. Nejvyšší účelností je tedy účelnosť bez účelu (Zwäckmässigkeit ohne Zweck)“ (s. 34), no na inom už preberá schellingovské závery: „Příroda pro nás již nebude mrtvým, pouze prostor vyplňujícím celkem, nýbrž oživeným celkem, stále pruhlednějším [durchsichtiger] pro ducha, který je v ní vtělený, a celkem, který se nakonec nejvyšším zduchovněním vrací do sebe a v sobě se uzavírá.“ (s. 37 s odkazom na V. F. W. J. Schelling, *Ausgewählte Schriften*, sv. II, s. 33). Odkiaľ Schelling či ktokoľvek iný môže vedieť, že príroda “se nakonec nejvyšším zduchovněním vrací do sebe a v sobě se uzavírá”? Nie je účelnosť niečo, čo vkladá subjekt do prírody, či už na základe humovských asocianistických zákonitostí či z titulu architektiky nášho čistého rozumu? Stotožňuje sa autor so Schellingovou metafyzikou prírody, alebo má k nej nejaké zásadnejšie kritické poznámky? Kladením uvedených otázok či pripomienok nijakým spôsobom nesledujem znižovanie kvality predkladanej práce. To pravdepodobne ani nie je možné, nakoľko práca predstavuje veľmi fundovanú filozofickú analýzu a i čitateľsky prístupný výklad Schellingovej filozofie prírody. Mojim zámerom bolo skôr podnieť autora k diskusii a otvorenejšiemu prejavu autorových postojov a hodnotiacich úsudkov, nakoľko jeho oboznámenosť s témou by nám mohli bližšie pomôcť pochopiť, prečo je Schelling na jednej strane stále tak trochu zabúdaný a priehliadaný v štvorlístku nemeckých klasickej idealistov, no na druhej strane zároveň aj stále inšpiratívny, a to nielen z pohľadu pôvabného a metaforického jazyka (“že les je chrám, a nikoli len zásobárna drví” (J.K) – s. 16), ale najmä z pohľadu niektorých ideí a myšlienok pre súčasnú prírodovedu a environmentálnu filozofiu.

Predkladaná práca spĺňa všetky požiadavky kladené na daný typ kvalifikačnej práce (ba čo viac, po vzore nemeckých univerzít odolala aj skúšobnému kameňu verejnej diskusie), preto ju navrhujem k ďalšiemu konaniu, a, po splnení všetkých zákonom predpísaných podmienok a prípadnom úspešnom priebehu habilitácie, navrhujem ctihodnej vedeckej rade FF UK v Prahe udeliť Dr. habil. Jindřichovi Karáskovi, Dr. vedecko-akademickú hodnosť docent v odbore Filozofia.

V Kaštela 24.8.2022

prof. Mgr. et Mgr. Andrej Démuth, PhD.